

AVSTRIYA, ROSSIYA VA PRUSSIYANING POLSHANI BOSIB OLIISHI

Xudoyberdiyev Bunyod Farxodjon O'g'li
bunyodxudoyberdiyev4@gmail.com
Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy
universiteti talabasi
Toshkent, O'zbekiston

Annotatsiya. Ushbu maqolada Avstriya, Rossiya va Prussiyaning Polshani bosib olishi, sabablari, oqibatlarini, XVIII asrda Polshaning ichki va tashqi siyosati ko'rib chiqilgan. Shuningdek, Yevropaning boshqa davlatlari Polshada o'z g'egemonligini o'rnatish va saqlab qolish uchun harakatlari, XVIII asrda Rossiyaga qarshi qaratilgan, „sharqiy to'siq“ (Turkiya, Polsha, Prussiya) barpo qilish va bu siyosiy jarayonlar qanday olib borilganligi tahlil qilindi.

Kalit so'zlar: Yevropa, Shimoliy urush, Avstriya vorisligi, Yetti yillik urush, Sharq muammosi, islohotlar, Kuchuk-Kaynarji shartnomasi.

Аннотация. В данной статье рассматривается оккупация Польши Австрией, Россией и Пруссией, ее причины и последствия, внутренняя и внешняя политика Польши в XVIII веке, а также усилия других европейских стран по установлению и поддержанию своей гегемонии в Польше, против России. в XVIII веке сосредоточился на строительстве «восточного барьера» (Турция, Польша, Пруссия) и проанализировал, как осуществлялись эти политические процессы.

Ключевые слова: Европа, Северная война, австрийское наследство, Семилетняя война, Восточная проблема, реформы, Кучук-Кайнарджийский договор.

Abstract. This article examines the occupation of Poland by Austria, Russia and Prussia, its causes and consequences, the domestic and foreign policy of Poland in the 18th century. Also, the efforts of other European countries to establish and maintain their hegemony in Poland, against Russia in the 18th century focused on building the «eastern barrier» (Turkey, Poland, Prussia) and analyzed how these political processes were carried out.

Keywords: Europe, Northern War, Austrian Succession, Seven Years War, Eastern problem, reforms, Kuchuk-Kainarji Treaty.

XVIII asrning ikkinchi yarmida Polsha-Litva Xalq Respublikasi qo'shni kuchli davlatlar - Avstriya, Rossiya va Prussiya o'rtasida uch marta bo'linib, yutib yuborilgan. Bu bo'lishlar uch bosqichda ro'y borgan: birinchi bo'lish 1772-yilda, ikkinchi bo'lish 1793-yilda va uchinchi va oxirgi bo'lish 1795-yilda sodir bo'lgan.

Sabablari:

➤ Polsha-Litva Xalq Respublikasi ichki zaifliklari, jumladan siyosiy tuzilmasidagi „Liberum veto“ siyosiy jarayonlarni murakkablashtirgan va milliy birligini zaiflashtirgan.

➤ Qo'shni imperiyalar o'z hududiy nazoratlarini kengaytirish maqsadida mazkur zaifliklardan foydalanganlar.

➤ Yevropa davlatlari o'rtasidagi siyosiy raqobat va kuchlar muvozanatining o'zgarishi.

Oqibatlari:

➤ Polsha mustaqilligini yo'qotdi va xaritadan olib tashlandi.
➤ Polshaliklar milliy o'z-o'zini anglashni va mustaqil davlat qayta tiklanish uchun kurashni kuchaytirdilar.

Polshanin bo'linishi Yevropa siyosiy kartasini keskin o'zgartirdi va keyinchalik fransuz inqiloblari va Napoleon urushlariga zamin yaratdi.[3, -P.241].

Bu tarixiy voqealar tufayli polshaliklar rus, avstriya va pruss hamjamiyatlari tarkibida yashashga majbur bo'ldilar va bu hududlarda milliy harakatlar paydo bo'ldi. Mamlakatning qayta tiklanishi uchun kurash XIX asrda davom etdi va birinchi jahon urushi tugaganidan keyin, 1918-yilda, muxtor Polsha davlati qayta tashkil etildi. XVIII asrning ikkinchi yarmida atrofdagi kuchlarning, birinchi navbatda, Rossiya va Prussiyaning aralashuvi shu qadar keng ko'lamli va tizimli xususiyatga ega bo'ldiki, Polsha-Litva Hamdo'stligining suvereniteti va mustaqilligi sof ramziy tushunchalarga aylandi. Qirollik hududi chet el qo'shinlari uchun o'tish joyiga aylandi, ular u yerda iloji boricha uzoqroq qolishga harakat qilishdi. Qo'shnilar Piast taxtiga kim o'tirishi kerakligini, zodagonlar konstitutsiyasini qanday o'zgartirishni (yoki umuman o'zgartirmaslikni), bu mamlakatda qanday islohotlar bo'lishi kerakligini (aniqrog'i bo'lmasligini) buyurdilar, ular o'zlarining "partiyalarini" tuzdilar, a'zolarni pora berishdi.[1, -P.352]. Seymning guruhlarda va yakka tartibda. Chet ellarning mamlakat ichki ishlariga ochiq va shafqatsiz aralashuvi Polshada Polsha-Litva Hamdo'stligi birinchi bo'linishi sodir bo'lgan taqdirli 1772-yildan ancha oldin kundalik hayotning haqiqatiga aylandi. Shunday qilib, 1760-1770-yillar oxirida tashqi omil davlatning ichki hayotining omili, uning ajralmas qismiga aylandi.

Ichki sabablarga ustunlik beruvchi marksistlar, qoida tariqasida, tashqi sharoitlarni rivojlanishning ichki omillariga ikkinchi darajali qo'shimcha sifatida qarashga moyildirlar. Ammo Polshaning bo'linishi, keyin esa mustaqil davlat sifatida vayron bo'lishi aynan shunday holat bo'lib, tarixda tashqi omil birinchi o'ringa chiqadi. Va krepostnoy dehqonlar va zodagonlar o'rtasidagi go'yoki murosasiz sinfiy qarama-qarshiliklar ruhidagi odatiy sinfiy tahlil, zodagonlar demokratiyasi va uning anaxronistik "liberum veto" huquqi bilan birgalikda millatni vayron qildi va qo'shnilar vaziyatdan foydalanganday tuyuldi. yomon yotgan narsa, bu holda, etarli emas, chunki bunday yondashuv bilan fojiali oqibatlarga olib kelgan faktlarning butun majmuasini tushuntirish mumkin emas. Biz deyarli butun XVII asrdavomida Polshani ham, Germaniyani ham qiynagan qo'shni Shvetsiyaning taqdirini eslashimiz

kerak.[2, -P.256]. U Polsha-Litva Hamdo'stligi bilan deyarli bir vaqtda o'zining tarixiy tanazzul davriga kirdi, ammo XVIII asrda bo'lishiga qaramay, Polshaning achchiq taqdirini boshdan kechirmadi. u tashqi tajovuz qarshisida ham himoyasiz edi. Aftidan, Shvetsiya janubiy qo'shnisining taqdiridan ichkaridan ancha kuchli bo'lgani uchun emas, balki Yevropa talon-tarojining yuqori yo'lidan uzoqda joylashgani, epitsentrda Polsha erini baxtsizlikka uchraganligi uchun chetlab o'tganga o'xshaydi. Prussiyaning o'zi boshlagan ikkita Yevropa urushida – “Avstriya vorisligi” urushida (1740-1748) va Yetti yillik urushda (1756-1763 jildlar), agar shunday xalqaro vaziyat bo'lsa, osongina tor-mor etilishi mumkin edi. Bu Prussiya davlatining Yevropa xaritasidan yo'q bo'lib ketishini tarixiy zaruratga aylantiradi. Biroq, bu sodir bo'lmadi. Hatto uni qattiq nafrat bilan yomon ko'rgan Avstriya imperatori Mariya Tereza ham imkoniyat tug'ilganda Prussiyani yo'q qilishni xohlamadi. Prussiyaga qarshi qaratilgan 1746-yildagi Avstriya-Rossiya ittifoq shartnomasi faqat Avstriyaga Sileziya va undan Prussiya qiroli Fridrix II tomonidan tortib olingan Glatz grafligini qaytarishni nazarda tutganligi xarakterlidir. Yetti yillik urushda qo'shinlari Kunersdorf yaqinida ruslar tomonidan mag'lubiyatga uchragan, poytaxti dushman tomonidan bosib olingan Prussiya halok bo'layotgan edi. Qirol qo'mondonining majoziy ifodasiga ko'ra, u o'zining yurish lageriga to'g'ri keldi va agar Yevropa xaritasidan butunlay yo'qolmasa, har qanday holatda ham qisqarishi uchun yaxshi imkoniyatga ega edi. Brandenburg elektorati maqomiga tushirildi, ya'ni o'nlab provinsiyaviy nemis shtatlari safiga qaytarildi. Bu nafaqat imperator Yelizaveta Petrovnaning o'limidan so'ng Rossiya taxtiga Prussiyaning buyuk muxlisi Petrovnaning o'tirgani, balki uzoq muddatli geosiyosiy omillarning ta'siri tufayli ham sodir bo'ldi. Prussiya davlati halokatdan o'zining ichki tuzilmaviy kuchi bilan emas, balki etakchi kuchlarning uzoq muddatli manfaatlarining qulay mos kelishi tufayli qutqarildi. XVIII asrning boshidan boshlab. Prussiya buyuk davlatining shakllanishiga Fransiya, Rossiya, Angliya va ma'lum darajada Avstriya hissa qo'shdi.[5, -P.179]. Angliyaga Prussiya o'zining ko'p asrlik raqibi Fransiyaga bosim o'tkazishi, ikkinchisi esa dastlab Gabsburglarga qarshi, asrning o'rtalaridan boshlab esa Rossiyaga qarshi qaratilgan “sharqiy to'siq” (Turkiya, Polsha, Prussiya) yaratishi uchun kerak edi. Vena sudiga u Markaziy Yevropada rus hukmronligini o'rnatish xavfiga qarshi muvozanat sifatida kerak edi. Rossiyaga kelsak, ehtimol u Prussiyani saqlab qolishdan manfaatdor edi. Fridrix II uchun halokatli urush davom etayotgan bir paytda Rossiya kansleri M.I.Vorontsov Prussiya bilan alohida sulh tuzish va barcha istilolardan, shu jumladan Sharqiy Prussiyadan ham voz kechishni taklif qildi. Biroq, rus tarixchisi B.V.Nosov ta'kidlaganidek, Prussiya bilan alohida tinchlik faqat

bir shart bilan mumkin edi: agar Berlin “Polshadagi rus gegemonligini hurmat qilsa” chet el Shvetsiyaga nisbatan shafqatsiz geosiyosiy vaziyat uch qudratli davlat - Prussiya, Rossiya va Avstriya manfaatlari chorrahasida turgan Polshaga nisbatan shafqatsiz bo‘lib chiqdi. Unga yaqin qo‘shnilar va uzoqroqdagi “yaxshilar” tomonidan e‘tibor juda katta edi. Uning janubiy qo‘shnisi Usmonli imperiyasi ham Polsha taqdiriga befarq emas edi. Fransiya va Shvetsiya qirollari uning tashabbusi bilan Polsha ishlariga qizg‘in qiziqish bildirishdi. Biroq, oxir-oqibat, Berlin va Sankt-Peterburg sudlarida polyaklar taqdiriga juda ko‘p “hamdardlik” halokatli bo‘lib chiqdi. Yevropa siyosiy sahnasida yuksalib borayotgan yulduz Prussiya har qanday narxda va har qanday yo‘nalishda o‘z mulkini kengaytirishga intilardi. Faqat yaqin nemis yerlari hisobiga emas, balki sharqiy yerlar hisobiga ham. XVIII asrda Prussiya ko‘proq da‘vo qilish yoki Rossiya singari butun Polshaga o‘z ta‘sirini o‘rnatish uchun yetarli darajada kuchli emas edi, shuning uchun uning ishtahasi kuchli edi. Ular o‘z imkoniyatlariga ko‘ra mo‘tadil edilar va Gdanskdan tashqariga chiqmadilar. Bundan kelib chiqadiki, uzoq vaqtdan buyon bu mamlakatni o‘zining keng boshqarib kelgan bo‘linishdan Sankt-Peterburg emas, balki Berlin xolisona manfaatdor edi. Shu sababli, butun Polsha ustidan o‘z protektoratini (va aslida bo‘linmas hokimiyatni) o‘rnatgan Rossiyani ushbu ulkan mamlakatning faqat bir qismi bilan qanoatlanish uchun bo‘linishga nima undaganligi bugungi kungacha to‘liq aniqlanmagan. Uning hududi Boltiq dengizidan Shimoliy Qora dengiz sohiliga qadar cho‘zilgan. Rossiyaning butun Polsha-Litva Hamdo‘stligini o‘z nazorati ostida ushlab turishdan tubdan manfaatdorligi juda jiddiy sabablar va dalillar bilan tasdiqlanadi. XVIII asr rus diplomatiyasi tarixi bo‘yicha mutaxassis, Teshen kongressi bo‘yicha ajoyib tadqiqot muallifi G. A. Nersesov shunday yozgan edi: “Barcha e‘tiborini Polshaga qaratgan Yekaterina II hukumati bu davrda Polsha davlatining hududiy yaxlitligini saqlab qolgan holda Polshani Rossiyaning vassaliga aylantirish rejasini amalga oshirish. Ammo shunday bo‘ldiki, Polsha inqirozi o‘zining eng yuqori cho‘qqisiga chiqqan o‘sha tarixiy pallada, F.Engelsning ta’kidlashicha, “dehqonlarni talon-taroj qilish va zulmga asoslangan bu olijanob respublika butunlay tartibsizlik holatida edi” va uning konstitutsiyasi har qanday “milliy harakatni imkonsiz qildi va shu sababli mamlakatni qo‘shnilari uchun oson o‘ljaga mahkum qildi”, Rossho va Prussiyaga davrning ikki taniqli davlat arbobi - Buyuk Yekaterina boshchilik qildi. va Frederik II, shuningdek, albatta, Buyuk. Bular o‘z maqsadlariga erishishda axloqsiz, hushyor, hisob-kitobli, maqsadli va o‘ziga xos qobiliyatli mutlaq monarxlar edi.[6, - P.346]. Ikkala toj kiygan bosh ham Yevropa ma’rifatining buyuk tamoyillariga, Voltyerga va uning boshqa taniqli vakillariga yaqinligini ko‘rsatishni yaxshi ko‘rardi.

Juda yaqin, garchi rashk raqobatidan xoli bo'lmasa ham, Sankt-Peterburg va Berlin o'rtasida uzoq vaqtdan beri, aniq Polsha ishlari asosida hamkorlik o'rnatilgan. Bu Buyuk Pyotr davrida boshlangan, deyarli darhol 1700-yilda Muqaddas Rim imperatori Gabsburg Leopold I Brandenburg saylovchisi Frederik III ga Prussiya qiroli tojini o'rnatgan. Bu mitti, provinsiyali nemis davlatining birinchi kattalikdagi Yevropa davlatlari safiga qo'shilishi va ular uchun ajralmas holga kelishi uchun bor-yo'g'i qirq-yilkerak bo'ldi. Ushbu hodisani tushuntiring Faqat ichki salohiyatni, unga xos bo'lgan energiyaning kasal zaryadini, uning rahbarlarining ko'zlangan maqsadga erishishdagi g'ayrioddiy qat'iyatliliigi va izchilligini, ularning epchilligini almashtirish mumkin emas. Prussiya erishgan ajoyib muvaffaqiyatga erishish uchun yana bir narsa kerak edi Ushbu qo'shimcha omil Prussiya maqsadlarini amalga oshirish uchun juda qulay bo'lgan Yevropa maydonidagi kuchlarning uyg'unligi edi. Prussiyaning yuksalishiga birinchi navbatda Angliya, keyin esa Rossiya yordam berdi, Prussiyaning milliy-hududiy mustahkamlanishidagi roli hal qiluvchi rol o'ynadi. Bu, ayniqsa, Polshaga nisbatan Prussiya rejalarini amalga oshirish uchun to'g'ri keldi. 1697-1947-yillarda chor Rossiyasi va Sovet davlati diplomatiyasi va jamoatchilik fikridagi Polsha masalasiga katta monografiya bag'ishlagan nemis tadqiqotchisi M. Shulze-Vessel "Polsha masalasida Rossiya va Prussiya siyosatining o'zaro bog'liqligi" haqida gapiradi. XVII asrning oxiridan boshlab. Bu, albatta, shunday, lekin bunga qo'shimcha ravishda, u Polsha bilan chambarchas bog'liq bo'lgan Sharq masalasida ham o'zaro bog'liq edi. Ob'ektiv nuqtai nazardan, Rossiya siyosatida ham, xalqaro munosabatlar tizimida ham "Sharq muammosi" yoki "Sharq inqirozi" umume'tirof etilgan ilmiy atamalar bilan ifodalangan Usmonli muammosi Polshanikiga qaraganda beqiyos muhimroq edi. 1768-1774-yillardagi Kyuchuk-Kaynardji sulhining imzolanishi bilan yakunlangan Rossiya-Turkiya urushi paytida, Polsha masalasi, go'yo, sharqiy qismning bir qismi aytish mumkinki, bo'ysunuvchi qismiga aylandi. Polsha masalasi, shubhasiz, barqaror Rossiya-Prussiya hamkorligi uchun yetarlicha mustahkam asos yaratdi. Shunga qaramay, Berlin va Sankt-Peterburg o'rtasidagi manfaatlarning to'liq mos kelishi haqida gapirishning hojati yo'q, hatto Polshada ham. Ikki sud o'rtasidagi tafovutlar Fridrix II va Ketrin II, Anhalt-Zerbstlik nemis malika Sofiya o'rtasidagi murakkab shaxsiy munosabatlar tufayli yanada kuchaydi. Mashhur "ruhlarning qarindoshligi" ga qaramay, ikkita "ma'rifatli monarx" chuqur antipatiya bilan ajralib turardi. Ketrinning taxtga o'tirishi munosabati bilan e'lon qilingan manifestda qiroli Prussiyalik omma oldida "rus shonshuhratining yovuz odami" deb nomlan. 1762-yiliyul oyida u kansler M.I.Vorontsovg'a: "Prussiya bilan tinchlik o'rnatish foydalimi yoki zararlimi?" degan

savol bilan murojaat qilganida, u shunday javob berdi: “Rossiya manfaatlari va Vena sudining manfaatlarini tabiatning o‘zi birlashtiradi”. “Prussiya” partiyasi qarama-qarshi pozitsiyani egalladi. “Agar Avstriya imperator tomonidan ko‘zlangan maqsadlarga dushman bo‘lgan bo‘lsa, unda Prussiya, aksincha, ularning yutug‘iga bor kuchi bilan hissa qo‘shdi” - bu rus sudidagi Prussiya ittifoqi tarafdorlari tomonidan shunday xulosaga keldi va ularda bunday hukm uchun yetarli asoslar bor edi, chunki Berlin tomonidan ko‘rsatilgan xizmatlar. Rossiya uchun Polsha siyosatini amalga oshirishda chinakam qimmatli edi. Diplomatik tarix tadqiqotchisi F.F.Martens fikricha, Rossiya va Prussiya o‘rtasidagi ittifoq “Polsha masalasidan boshlangan”. Polsha va Usmonli imperiyasiga nisbatan qirolichaning qo‘llari, chunki Berlindan farqli o‘laroq, Vena o‘sha paytda ruslarning xohish-istaklarini qondirishga hali tayyor emas edi. Prussiya bilan do‘stlik Rossiyaga uning kengayishining har ikkala asosiy yo‘nalishi bo‘yicha juda katta foyda va’da qildi. Ketrin hukmronligining dastlabki ikki yilida manevr erkinligiga ega bo‘lgan va hech qanday majburiyatlarsiz bog‘lanmagan rus diplomatiyasi favqulodda moslashuvchanlik va ehtiyotkorlik ko‘rsatdi. elchilar yetti yillik urushning barcha ishtirokchilari bilan do‘stona munosabatlarni saqlab qolish niyatini bildirdi. 1764-yil 31-martda (va aprelda) tuzilgan 8 yil muddatga Rossiya-Prussiya ittifoqi shartnomasi Rossiyaga “Turkiya va Qrim” bilan chegaradosh hududlarda erkin hukmronlik qilish imkonini berdi. “Bu ittifoqdan, – deb yozgan mashhur rus tarixchisi N.I.Kareev, “Polshaning birinchi bo‘linishi vujudga keldi”. Ammo bo‘linishdan oldin prussiyaliklar aniq va noaniq istiqbollar bilan yana olti-yilkutishlari kerak edi. Rossiya darhol o‘z “qiziqishlarini” qo‘lga kiritdi. Prussiyaning davom etayotgan fitnalariga qaramay, rus diplomatiyasi ittifoqdan o‘zi uchun maksimal foyda olishga muvaffaq bo‘ldi. Kurland masalasini hal qilish, Norvegiyani Rossiyaning ittifoqchisi Daniyadan tortib olmoqchi bo‘lgan Shvetsiyani zararsizlantirish, Turkiya bilan yaqinlashib kelayotgan urushni kechiktirish va nihoyat, Polshada Rossiya mavjudligini kengaytirish - ruslar hamma narsaga erishdilar. Bu Prussiya bilan ittifoqqa tayangan holda Berlin bularning barchasiga Qishki saroy bekasining g‘azabi va g‘azabiga duchor bo‘lishidan qo‘rqib, rulni keskin burish va Gabsburg imperiyasi bilan yaqinlashish sari harakat qilishdan qo‘rqishi kerak edi. Prussiya, Avstriya-Rossiya ittifoqining tahdidi 1768-yilda Rossiya va Usmonli imperiyasi o‘rtasida urush boshlanmaguncha Prussiya ustidan Damokl qilichi kabi osilib turdi. Xuddi shu yili rus diplomatiyasi Polsha bilan shartnoma imzolanishiga erishib, yangi muhim g‘alabaga erishdi, bu Rossiyani rasman anarxik davlat tuzumini saqlab qolishning kafiliga aylantirdi. Bu mamlakatning to‘dalari Prussiya bilan do‘stlik unga Usmonli imperiyasi haqida kart-

blansh berdi. Bundan tashqari, Sankt-Peterburgga har yili 400 ming rubl to'lashni va'da qilib, Prussiya haqiqatda rus-turk urushini moliyalashtirdi. Ushbu urushni rejalashtirishda Ketrin va uning o'rtoqlari juda mo'tadillik ko'rsatdilar.[7, -P.267]. Dvoryanlarning maxfiy kengashida ishlab chiqilgan harbiy maqsadlar haqiqatan ham oddiy edi. "O'z-o'ziga nisbatan umumiy va asossiz hasad va o'z hududlarini ko'paytirish niyatida cheksiz shubhalarini uyg'otmaslik" uchun butun Qrimni egallashdan tiyilib, faqat Kerch, Yenikalla bilan cheklanishga qaror qilindi. Ammo, jang maydonida hal qiluvchi muvaffaqiyatga erishish istiqbollari paydo bo'lishi bilanoq, Rossiyaning ishtahasi cheksiz darajada oshdi. 1770-yilda Sankt-Peterburgda Sharq masalasini Rossiya foydasiga yakuniy hal qilish bo'yicha rejalar allaqachon pishib bo'lgan edi. O'sha yilning noyabr oyida, hali ham ta'sirli, ammo o'z marhamati oxirida G. G. Orlov Konstantinopolga hujum qilishning ulkan rejasini taklif qildi, uni qo'lga kiritgandan so'ng, sevgan imperator "butun irodasi bilan" tinchlikni buyurishi mumkin edi. Rossiyada Germaniyada gegemonlik uchun Gabsburglar bilan murosasiz raqobatda qolgan Prussiya hamkor tanlash imkoniyatiga ega edi. Xalqaro vaziyat Rossiya sudining uzoqni ko'zlagan rejalarini amalga oshirish uchun qulay edi. Polshaning uchinchi qo'shnisi bo'lgan Shvetsiya Poltavadagi mag'lubiyatdan keyin o'ziga kelolmadi, Yevropaning buyuk davlati maqomini yo'qotdi va endi qit'a ishlarida faol rol o'ynamadi. Uning sobiq ittifoqchisi Fransiya, uning manfaatlari XVII asrning ikkinchi yarmidan beri. Polshada Rossiya bilan to'qnash keldi, yetti yillik urushda nozik mag'lubiyatdan so'ng, u aslida o'yinni tark etdi. Shunday qilib, 1770-yil sentyabr oyida Avstriya-Rossiya qarama-qarshiliklarini chuqurlashtirishga urinib, u Avstriya imperatori Iosif II ga Rossiyaga qarshi ruhda ta'sir o'tkazmoqchi bo'lib, allaqachon qo'rqib ketgan suhbatdoshini rus hokimiyatining ulkan o'sishi istiqboli bilan qo'rqitdi. Polshani birinchi bo'linish arafasida o'rab olgan murakkab xalqaro intrigalar tarmog'ini to'liqroq tushunish uchun Fransiyaning pozitsiyasiga to'xtalib o'tish kerak. Garchi u Polshaga bevosita qo'shni bo'lmasa ham, uning bu uzoq mamlakatga bo'lgan qiziqishi ancha erta uyg'ondi va ancha vaqt davom etdi. Sababi Polshadan Fransiya dushmanlariga qarshi foydalanish imkoniyati va zarurati edi. 1518-yilda ispan taxtining Gabsburglar sulolasiga o'tishi bilan fransuz monarxiyasi Ispaniya va Muqaddas Rim imperiyasining dushmanlik muhitida o'zini topishning haqiqiy tahdidiga duch keldi. Franko-Gabsburg urushlarining uzoq seriyasi boshlandi - qirq yildan kamroq vaqt ichida to'rtta urush. Keyin "eng nasroniy" fransuz qirollari hech ikkilanmasdan, nasroniylarning eng ashaddiy dushmanlari - Usmonli imperiyasiga yordam so'rashdi. Ular katolik kuchlarining

Gabsburg-Ispaniya blokiga o'zlarining "sharqiy to'sig'I" - Gabsburglar va Muqaddas Rim imperiyasining orqasidagi ittifoqchi davlatlar kamari bilan qarshi chiqdilar.

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, XVIII asrda Polsha davlati xalqaro munosabatlar quyidagicha belgilanadi: XVIII asrda Polsha-Litva Respublikasi va Avstriya o'rtasidagi siyosiy munosabatlarda turli davrlarda turli xil siyosat muvozanatlari kuzatiladi. XVIII asrning birinchi yarmida bu ikki davlatning ittifoqlik munosabatlari nisbatan doimiy emas, lekin Polsha-Litva Respublikasining ichki zaifliklari va qo'shni davlatlar ta'siri ostida muhim o'zgarishlar ro'y beradi.

Avstriya, Polsha-Litva Respublikasi bilan aloqalarini Yevropa kuchlar muvozanati sharoitida belgilab boradi. Avstriya Vaziri Kanselyariya Venzel Anton Graf Kaunitz rivojlantirgan diplomatiya Yevropadagi raqiblarining, masalan Prussiya va Rossiya imperiyalarining kuchayishini cheklashga xizmat qildi. Avstriya ko'pincha Polsha-Litva Respublikasini osayotgan Rossiyaning ta'siridan muvozanatlash uchun istifade qilgan, lekin shu bilan birga, o'z manfaatlarini himoya qilish uchun Polsha-Litva Respublikasining zaifliklaridan foydalanishga ham harakat qilgan.

Polsha bo'linmalari jarayonida, Polsha-Litva Respublikasining qo'shni davlatlar ta'siri ostida parchalanib ketishi, Avstriya uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi. Avstriya o'z hududini Polshaninkiga to'g'ridan-to'g'ri chegaradosh qilib olgan bo'lib, Polsha qulagandan keyin u yerlarda nufuzli bo'lishni istagan. Shu boisdan Avstriya, Prussiya va Rossiya Polshaning uchta bo'linmasida (1772, 1793 va 1795-yillarda) faol ishtirok etadi. Har bir davlat Polsha hududining bir qismini o'ziga qo'shib olish orqali o'z manfaatlarini kengaytirishga harakat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Брикнер А. История Екатерины II. Т.1,2. СПб., 1991.
2. Брянец Л. Д. Очерк падения Польши. Вильно, 1895
3. Бумаги императрицы Екатерины II, хранящиеся в Государственном архиве Министерства иностранных дел. СПб.: Академия наук, 1781.
4. Брониковский А. Станислав Понятовский, или Секретные исторические события XVIII века. Ч.1-2. М., 1832.
5. Веселовский Ф. А. Примирение русских с поляками. Воспоминание прошлого. Историческая брошюра, основанная на документах XVII века и составленная по поводу столетней годовщины первого раздела Польши в 1872 г. Ф.А.Веселовским. СПб.: Новости, 1881.
6. Гейсман П. А. «Конец Польши» и Суворов. СПб., 1900.
7. Россия, Польша и Причерноморье в XV-XVIII вв. М.: Наука, 1979.